

Vogels in de stad

Naast de vele interessante wilde planten, die we in en rondom de stad kunnen aantreffen komen er in Groningen vele vogels voor, die zeker ook onze aandacht verdienen. Van de in de stad levende vogelsoorten komen de meeste voor in bosjes, parken en grote tuinen. Oorspronkelijk zijn dit vooral bosvogels, die zich min of meer aan de mens hebben aangepast en hun schuwheid grotendeels hebben verloren. Er zijn echter ook vogelsoorten waar te nemen, die niet speciaal aan een boomrijke omgeving gebonden zijn, maar bij voorkeur de daken in het stadscentrum als woonoord kiezen. Aan deze laatste soort willen we in dit hoofdstukje wat meer aandacht schenken.

De vogel, die zo onverbreekbaar met het stadshart verbonden is dat hij door vele vogelaars wordt vergeten, is de stadsduif (*Columba livia*). Deze tamme duif, een afstammeling van de rotsduif, lijkt in de gebouwen een goed alternatief te hebben gevonden voor het rotsachtige milieu, waar zijn voorouders zich thuis voelden. Ook in Groningen leeft de vogel van het voedsel dat de mens hem verschaft. De duizenden tafelkleden, die dagelijks uitgeschud worden, bevatten veel voedsel voor niet alleen de huismus, en de spreeuw, maar zeker ook voor deze duivensoort. De markt vormt eveneens een belangrijke voedselbron met vele vette hapjes. Reden waarom sommigen er nogal ongezond uitzien. Let eens op het aangetaste verenkleed van de duiven, die op iedere marktdag in de buurt van de notenkraam scharrelen in de hoop een pinda te bemachtigen. Het zijn vogels, die verleerd zijn op een meer natuurlijke manier naar voedsel te zoeken. Zij zullen het zonder de mens waarschijnlijk niet lang redden.

Heel anders is het gesteld met de zwarte roodstaart. Hoewel zeker niet de meest bekende vogel, is de zwarte roodstaart wel één van de meest karakteristieke stadsvogels, die we in Groningen veelvuldig kunnen aantreffen. Hij komt in Nederland alleen op plaatsen voor met menselijke bouwwerken. Vooral in nieuwbouwwijken (Wijert-Zuid, Beijum, Lewenborg) en hoge gebouwen als flats, kerken en fabrieken (Niemeijer, Fongers) zijn zeer in trek. Dat de keuze van zijn biotoop (=leefgebied) lijkt op die van de stadsduif is niet zo verwonderlijk. Van oorsprong is de zwarte roodstaart een bergvogel, die op allerlei rotsen en kliffen voorkomt. Hoge gebouwen en wijken in aanbouw nemen hier nu de plaats van de rotswanden in. Het voedsel bestaat voornamelijk uit insecten, die vooral in de lucht gevangen worden.

De zwarte roodstaart is herkenbaar aan zijn donkergrijze tot zwarte kleed met een opvallend roodbruine staart. In april en mei zijn in de eerste ochtenduren de meeste mannetjes vanaf een hoge plaats aan het zingen. Hun gezang wordt besloten met een karakteristiek geknars (alsof er twee stukken metaal of steen over elkaar worden gewreven). De zwarte roodstaart is een zomervogel, die van april tot september in onze stad is waar te nemen.

"Eén zwaluw maakt nog geen zomer" is het spreekwoord maar als de gierzwaluw in de stad is kunnen we al goed merken dat de dagen langer worden. De eerste gierzwaluwen arriveren rond 20 april, terwijl de meeste een paar weken later terugkeren van hun Zuid-Afrikaans winterkwartier. In Nederland is de gierzwaluw ook eigenlijk weer een typische stadsvogel. Elders nestelt de vogel graag op kliffen, rotswanden, maar bij gebrek hieraan in Nederland neemt hij hier graag genoegen met daken van oude gebouwen.

Omdat ze zeer korte pootjes hebben, zul je ze niet gauw op de grond aantreffen. Hun vliegvermogen is daarentegen verbluffend en de vogel brengt dan ook het grootste deel van zijn leven in de lucht door. Hij zoekt er niet alleen zijn voedsel, dat uit insecten bestaat, hij paart er en doet er zelfs een dutje in de hogere luchtlagen~

Gierzwaluwen bouwen hun nest van materiaal, dat ze in de lucht vinden: sprietjes, pluus, veertjes enz. Ze kiezen een plekje uit waar ze vrij in en uit kunnen vliegen, want ze kunnen met hun korte pootjes slecht lopen. Renovatie van oude gebouwen en huizen vormt dan ook een bedreiging voor hun nestgelegenheid. Jonge, nog in het nest verblijvende gierzwaluwen kunnen dagenlang zonder voedsel, een bittere noodzaak omdat gierzwaluwen bijzonder gevoelig zijn voor slecht weer en bij storm of zware regenval onmiddellijk wegtrekken naar betere oorden. Ook kunnen ze bij koud weer, hangende aan hun pootjes, in een soort winterslaap geraken waardoor ze minder energie verbruiken. De jongen groeien zeer traag en het kan wel zes weken duren voordat ze het nest verlaten. Grappig is dat ze een week daarvoor niet meer gevoerd worden, omdat ze anders te zwaar zouden zijn om te vliegen. Tegen het einde van de zomer, als het hier kouder wordt, trekt de gierzwaluw weer naar warmere oorden.

Hoewel de spreeuw bijna overal in Nederland voorkomt, voelt hij zich in 't bijzonder aangetrokken tot de mens en de stad. De spreeuw is zonder twijfel één van de bekendste Nederlandse vogels. Zijn, op het eerste gezicht, zwarte verenkleed heeft een groene, blauwe of paarse glans en na de verenwisseling in het najaar hebben de veren witte toppen en zomen. 's Winters kunnen we zijn geprikkelde verenkleed goed bekijken op onze voedertafel. In het voorjaar zijn de veren wat afgesloten en de spreeuw is dan weer zwart. Spreeuwen broeden praktisch overal.

Alvorens te paren bouwt het mannetje een nest van stro en gras. Hij is niet kieskeurig. Zijn slordige nest is te vinden in holle bomen, in spechtengaten, onder dakpannen, in klimop en muurspleten, op en in de grond. Ook maakt hij graag gebruik van nestkasten.

Na de paring zorgt het vrouwtje voor gemiddeld zes eitjes, die na nog geen twee weken beurteling broeden uitkomen. Na ongeveer 3 weken verlaten de jonge spreeuwen het nest en je kunt dan overal de bedelende vogels zien. Ze zitten vaak op een open grasveld tot pa of ma ze wat toestoppen. Spreeuwen eten bijna alles: engerlingen, ritnaalden, emelten, slakken, insecten, maar ook kersen, brood, bessen en menselijk afval worden graag verorberd. In het algemeen kunnen we de vogels nuttig noemen al zijn twee eigenschappen voor de mens wel eens hinderlijk. Spreeuwen vormen vaak voor het invallen van de duisternis "wolken" om gezamenlijke vlieg oefeningen te houden. Dit is een schitterend schouwspel tot de groep van soms wel 50 duizend exemplaren neerstrijkt in een bomengroep die als slaappleats dient. Dergelijke gezamenlijke slaappleatsen waren tot 1977 onder meer op de Praediniussingel.

Na een grote verstoring tijdens een vuurwerk t.g.v. Gronings ontzet is de slaappleats, waarschijnlijk tot plezier van de omwonenden, niet meer gebruikt. Fruittelers kunnen spreeuwen wel schieten, omdat ze enorme schade kunnen veroorzaken aan de vruchten als ze in grote troepen neerstrijken in een boomgaard. Het is tot nu toe niet goed mogelijk gebleken de spreeuwen hiervan af te houden, terwijl ook het inkrimpen van de populatie nauwelijks mogelijk is. Het grote aanpassingsvermogen aan de mens (zowel voedsel als nestgelegenheid zijn immers voor een groot deel van de mensen afkomstig) is de oorzaak van deze grote aantallen; een eventueel gat in de populatie wordt onmiddellijk opgevuld.

Spreeuwen zijn uitstekende imitators. Kievit, wulp, merel, wielewaal worden uitstekend na "gefloten", maar ook een kat of geluiden als van een piepende fiets heeft hij op zijn repertoire. Zijn meest karakteristieke eigen geluid is een krachtig aanzwellende fluittoon die lijkt op een vuurpijl.

Is de spreeuw een zeer algemene vogel in Nederland, de huismus wint het in aantal ruimschoots. De huismus is een vogel die volledig afhankelijk lijkt te zijn van de mens. Nadat in 1969 de laatste bewoners Rottumeroog hadden verlaten, kwam er geen huismus meer tot broeden! Door deze afhankelijkheid komt deze soort toch lang niet overal voor. In dichte bossen zul je niet gemakkelijk

een huismus vinden en ook in bijvoorbeeld Zuidelijk Flevoland met zijn zeer schaarse bebouwing moet de huismus zich nog vestigen.

Waarschijnlijk door gebrek aan nestelgelegenheid ontbreekt hij ook vaak in nieuwbouwwijken bij hoge flats. Ook in Groningen nestelt de vogel het liefst in oude stadswijken met tuinen en plantsoenen, zoals de Zeeheldenwijk, Indische Buurt, Oosterparkwijk. Helpman en dergelijke. Huismussen hebben een zeer klein broedterritorium, dat fel wordt verdedigd tegenover iedere vogel. Op een gemeenschappelijke baltsplaats vindt de paarvorming plaats. In die tijd krijgt het mannetje, doordat zijn veren afslijten, zijn broedkleed van felzwarte en bruine kleuren. Ook is zijn snavel gedurende het broedseizoen (van april tot augustus) diepzwart. Daarna verbleekt de snavel weer. Na de paring maken de mussen onder de dakpannen een slordig nest. Daarin brengt het vrouwtje na één tot drie legsels 8 tot 10 jongen groot. De sterfte onder de jongen is zeer groot. Na 12 maanden is nog slechts 20% in leven. Voor de soort is dit niet erg en voor de mens zeker niet, want met 1 à 2 miljoen broedparen in Nederland zal de soort niet uitsterven. De nu nog relatief geringe schade aan graanvelden zou met een grotere toename van de mus zeer bedreigend zijn.

In tegenstelling tot de hierboven besproken soorten broedt de kokmeeuw niet in de stad. Daarvoor gebruikt hij moerassige gebieden, kwelders e.d. waar grote kolonies gevormd worden. Toch kan de "kapmeeuw" in dit hoofdstukje niet ontbreken, omdat hij zich ook in Groningen zeer duidelijk laat zien. De vogel is erg op de mens ingesteld en we zien hem zowel in de zomer als in de winter bij vijvers, op grasvlakten en zelfs op markten.

In de winter is het een witte vogel met een zwarte oogvlek. In zomerkleed heeft de kokmeeuw een donkerbruine kop (kap), waaraan hij zijn tweede naam dankt. De vogel is met zijn felle gekrijs de eenden, stadsduiven en mussen vaak te brutaal af als mensen voedsel strooien. Dit is waarschijnlijk een belangrijke reden dat de kokmeeuw in aantal zeer groot is. Hierdoor worden steeds meer voedselarme vennen en venen van Drenthe als nieuw broedgebied in gebruik genomen. Door hun uitwerpselen worden de vennen voedselrijk (geëutrofeerd), waardoor het waterleven en de plantengroei in en rond zo'n gebied onherstelbaar worden veranderd. Om deze reden kunnen wij niet erg blij zijn met de grote toename van deze karakteristieke stadsvogel.

Bron: Groen Groningen, IVN